

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การคาดการณ์จำนวนประชากรของประเทศ ช่วงปี พ.ศ.2558 – 2573 โดยสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ พบว่า ภาพรวมของประเทศไทยอยู่ในสถานการณ์ “สังคมสูงวัย” (aged society) และในอีก 10 ปีข้างหน้า จะเริ่มสู่สังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์ (completed aged society) (กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ 2557 : 3) จะเห็นว่าในปัจจุบันการเพิ่มขึ้นของประชากรผู้สูงอายุของประเทศไทยได้ถูกจัดอันดับเป็นที่ 2 รองจากสิงคโปร์โดยในปี 2573 ผู้สูงอายุจะเพิ่มขึ้นเป็น 17.8 ล้านคน คิดเป็นสัดส่วนประมาณ 1 ใน 4 ของประชากรทั้งประเทศ ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่จะต้องเตรียมความพร้อมรองรับการเป็นสังคมผู้สูงอายุที่กำลังจะมาถึงทั้งนี้รัฐบาล องค์กรเอกชน ประชาชน และสถาบันสังคมต่าง ๆ ได้ตระหนักถึงศักดิ์ศรี และคุณค่าของผู้สูงอายุ จึงได้ร่วมกันกำหนดปณิญา ผู้สูงอายุไทยให้เป็นพันธกรณี เพื่อให้ผู้สูงอายุได้มีคุณภาพชีวิตที่ดี โดยเฉพาะการให้ผู้สูงอายุได้รับโอกาสในการศึกษา เรียนรู้ และพัฒนาศักยภาพของตนเองอย่างต่อเนื่อง เข้าถึงข้อมูลข่าวสารและบริการทางสังคมอันเป็นประโยชน์ในการดำรงชีวิต เข้าใจถึงการเปลี่ยนแปลงของสังคมรอบด้าน เพื่อให้สามารถปรับบทบาทของตนเองเหมาะสมกับวัย รวมทั้งได้มีบทบาท และมีส่วนร่วมในกิจกรรมของครอบครัว ชุมชน และสังคม โดยเฉพาะการรวมกลุ่มเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และความเข้าใจอันดีระหว่างผู้สูงอายุด้วยกัน และกับบุคคลทุกวัย นอกจากนี้ในพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2553 มาตรา 11 ได้บัญญัติไว้ว่าผู้สูงอายุมีสิทธิได้รับการคุ้มครอง การส่งเสริมและการสนับสนุนในด้านต่าง ๆ หลายประการ อาทิ การบริการทางการแพทย์และการสาธารณสุข การศึกษา การศาสนาและข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต การประกอบอาชีพหรือฝึกอาชีพที่เหมาะสม การพัฒนาตนเองและการมีส่วนร่วมกับกิจกรรมทางสังคม การรวมกลุ่มในลักษณะเครือข่ายหรือชุมชน การจัดที่พักอาศัย อาหารและเครื่องนุ่งห่มให้ตามความจำเป็นอย่างทั่วถึง รวมทั้งการจ่ายเงินเบี้ยยังชีพเป็นรายเดือนอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม เหล่านี้เป็นต้น(กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2553 : 7) จึงกล่าวได้ว่าผู้สูงอายุของประเทศไทยได้รับการรับรองและคุ้มครองจากกฎหมายมาเป็นระยะเวลาหนึ่งแล้วแต่ประเทศไทยยังประสบปัญหาในการจัดการและการหามาตรการเชิงนโยบายที่จะเข้าไปช่วยส่งเสริมและพัฒนาขีดความสามารถของผู้สูงอายุให้มีความ

เหมาะสมกับสถานการณ์และความต้องการของเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนไป ดังนั้นการใช้เครื่องมือด้านการศึกษาเป็นตัวผลักดันให้เกิดการต่อยอดทั้งในเชิงความรู้และเพิ่มมูลค่าของผู้สูงอายุในฐานะทุนทางเศรษฐกิจและสังคมยังมีความจำเป็นและเป็นหัวใจสำคัญของการเพิ่มศักยภาพประชากรและการยกระดับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ ซึ่งนานาประเทศต่างยอมรับและให้การสนับสนุนนโยบายการเรียนรู้ตลอดชีวิตมาอย่างต่อเนื่อง อาทิ ในแถบยุโรป กำหนดให้การเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นส่วนสำคัญประการหนึ่งในการปฏิรูปการศึกษาทั้งในระบบภายใต้กระบวนการโบโลญญา (Bologna Process) และในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้โดยเฉพาะประเทศญี่ปุ่นได้ให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ตลอดชีวิตโดยกำหนดให้ประชากรผู้สูงอายุเป็นกลุ่มเป้าหมายที่สำคัญในการพัฒนาการเรียนรู้ตลอดชีวิต ภายใต้การควบคุมดูแลของกระทรวงศึกษาธิการ แต่สำหรับประเทศไทยนั้นได้ให้ความสำคัญและส่งเสริมนโยบายการเรียนรู้ตลอดชีวิตโดยถือว่าเป็นนโยบายหลักของรัฐบาลมาโดยตลอดและมีการนํานโยบายดังกล่าวไปปฏิบัติในบริบทของการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยที่มีความแตกต่างกันในแต่ละพื้นที่

ปัจจุบันรัฐบาลไทยได้ กำหนดยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี ด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ ประเด็นการพัฒนาศักยภาพคนตลอดชีวิต กลุ่มช่วงวัยผู้สูงอายุ โดยส่งเสริมให้ผู้สูงอายุเป็นพลังในการขับเคลื่อนประเทศ ผ่านการเสริมทักษะ การดำรงชีวิต ทักษะอาชีพในการหารายได้ มีงานทำที่เหมาะสมกับศักยภาพ การป้องกันโรคให้แก่ผู้สูงอายุ และหลักประกันทางสังคมที่สอดคล้องกับความจำเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตและในแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2560-2579 ได้กำหนดวิสัยทัศน์ไว้ว่า “คนไทยทุกคนได้รับการศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ ดำรงชีวิตอย่างเป็นสุข สอดคล้องกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และการเปลี่ยนแปลงของโลกศตวรรษที่21” โดยกำหนด ยุทธศาสตร์ที่3 ว่าด้วยการพัฒนาศักยภาพคนทุกช่วงวัยและการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ เพื่อให้คนทุกช่วงวัย มีทักษะ ความรู้ ความสามารถและสมรรถนะตามมาตรฐาน การศึกษา และมาตรฐานวิชาชีพ และพัฒนาคุณภาพชีวิตได้ตามศักยภาพ ซึ่งมีตัวชี้วัดเกี่ยวกับผู้สูงวัยว่าต้องได้รับการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะอาชีพ และทักษะชีวิตเพิ่มขึ้น และมีสาขาและวิชาชีพที่เปิดโอกาสให้ผู้สูงวัย ได้รับการส่งเสริมให้ทำงาน และถ่ายทอดความรู้/ประสบการณ์เพิ่มขึ้น การพัฒนาระบบการเรียนรู้ตลอดชีวิตนั้นจัดได้ว่าเป็นการปฏิรูปแบบพลิกโฉม (transformation of learning) โดยจะเน้นการจัดระบบการศึกษาและระบบฝึกอบรมบนฐานสมรรถนะที่มีคุณภาพสูง และยึดหยุ่นผ่านการพัฒนากลไกต่าง ๆ อาทิ การพัฒนาการศึกษาออนไลน์แบบเปิด การมีระบบเทียบโอนประสบการณ์ ระบบธนาคารหน่วยกิต (Credit Bank) กรอบคุณวุฒิแห่งชาติ มาตรการจูงใจให้คนเข้าสู่การ Up skill/Reskill การให้สถานประกอบการเพิ่มผลิตภาพแรงงาน ผ่านการพัฒนาความสามารถวิชาชีพ อย่างต่อเนื่อง

(Continuous Professional Development : EPD) ต้องพัฒนาระบบการเรียนรู้ในชุมชนให้เข้าถึงความรู้ได้ทุกที่ ทุกเวลา การปรับปรุงแหล่งเรียนรู้ในชุมชนให้เข้าถึงความรู้ได้ทุกที่ ทุกเวลา การปรับปรุงแหล่งเรียนรู้ในชุมชนให้เป็นแหล่งเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์และมีชีวิต

ผู้สูงอายุกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในภาคเหนือตอนบนเป็นประชากรกลุ่มเป้าหมายที่สำคัญกลุ่มหนึ่งที่ต้องได้รับการตระหนักให้เห็นถึงคุณค่าของความเป็นมนุษย์ในฐานะพลเมืองไทยที่อาศัยอยู่ในแผ่นดินไทย ซึ่งในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชากรกลุ่มดังกล่าวจึงได้ดำเนินการมาอย่างต่อเนื่องเป็นเวลายาวนานในมิติต่างๆ อาทิ ด้าน สุขภาพอนามัย การศึกษา ที่อยู่อาศัย การประกอบอาชีพ รวมทั้งด้านการมีรายได้เสริม ปัจจุบันสังคมไทยได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมเป็นสังคมยุคดิจิทัลที่ผสมผสานวัฒนธรรมสมัยใหม่จึงส่งผลต่อแบบแผนการดำเนินชีวิตของประชากรผู้สูงวัยกลุ่มชาติพันธุ์และราษฎรบนพื้นที่สูงซึ่งต้องปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนไปในปัจจุบัน กลุ่มชาติพันธุ์ที่เป็นราษฎรบนพื้นที่สูง ได้มีการกระจายตัวจำแนกได้ 10 กลุ่มหลัก ได้แก่ กะเหรี่ยง ม้ง(แม้ว) ลีซอ(ลีซู) ลาหู่(มุเซอ) อาข่า(อีเก้อ) เมี่ยน(เย้า) ขมุ มลาบรี ถิ่น และลัวะ ซึ่งมีจำนวนทั้งหมดประมาณ 1,116,669 คน โดยกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงมีจำนวนมากที่สุด รองลงมาคือม้ง ส่วนที่มีจำนวนน้อยที่สุด คือ กลุ่มมลาบรี

จากการศึกษาผลการวิจัย เรื่องโครงการวิจัยภูมิปัญญาเชิงอัตลักษณ์ของผู้สูงวัย กลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในภาคเหนือตอนบนได้มีข้อเสนอแนะแนวทางการอนุรักษ์และสืบทอดภูมิปัญญาเชิงอัตลักษณ์ว่า ควรมีการสนับสนุนการเรียนรู้ในชุมชน ส่งเสริมการเรียนรู้เกี่ยวกับอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ระหว่างรูปแบบพหุวัฒนธรรม โดยความร่วมมือระหว่างชุมชนกับสถาบันการศึกษา เพื่อให้คนในชุมชนทุกช่วงวัยได้รับการปลูกฝังค่านิยม รักและหวงแหนภูมิปัญญา เชิงอัตลักษณ์ และสามารถถ่ายทอดเรียนรู้กันอย่างต่อเนื่องเพื่อส่งผลให้คนรุ่นหลัง (กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์: 2561)

จากความเป็นมาและความสำคัญ ตลอดจนข้อเสนอแนะจากผลการวิจัยตามที่ได้กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยในฐานะนักวิชาการที่ปฏิบัติงานเป็นผู้สอนในมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยของท้องถิ่นภาคเหนือ จึงต้องตระหนักถึงความสำคัญในบทบาทหน้าที่ตามยุทธศาสตร์ใหม่มหาวิทยาลัยราชภัฏ เพื่อการพัฒนาท้องถิ่นตามพระราชบัญญัติ 20 ปี (พ.ศ.2560-2579) ให้ตอบสนองตามยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปีในการพัฒนา และเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ โดยการพัฒนาผลงานวิจัยให้เป็นไปตามแผนงานบูรณาการการวิจัยและนวัตกรรมของประเทศในเป้าหมายที่ 2 คือ การวิจัยและนวัตกรรมเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อมด้านสังคมผู้สูงวัยและสังคมไทยในศตวรรษที่ 21 ประเด็นเกี่ยวกับศักยภาพและโอกาสของผู้สูงวัย และการอยู่ร่วมกันของประชากรหลายวัยโดยมีเป้าหมายหลักคือ ให้ผู้สูงวัยอยู่ดี มีสุข เป็นพลังในการขับเคลื่อนประเทศและเป้าหมายที่ 3 คือการวิจัยและนวัตกรรมเพื่อ

การสร้างองค์ความรู้พื้นฐานของประเทศ ในประเด็นเกี่ยวกับองค์ความรู้พื้นฐานทางสังคมและความเป็นมนุษย์ในการสร้างภูมิคุ้มกันทางมรดกวัฒนธรรมและการรู้เท่าทันในพฤติกรรมความเสี่ยงต่อการเกิดปัญหาสังคมและความสูญเสียในชีวิตและทรัพย์สินภายใต้บริบทสังคมแห่งปัญญาและภูมิธรรม ซึ่งในการศึกษาวิจัยครั้งนี้จะดำเนินเกี่ยวกับกลยุทธ์การบริหารจัดการของสังคมผู้สูงวัยต้นแบบกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคเหนือตอนบน เป็นการตอบสนองวิสัยทัศน์และพันธกิจของมหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาด้านการสร้างเครือข่าย และความร่วมมือกับภาคประชาชน ชุมชนท้องถิ่น และผู้ประกอบการในการจัดการศึกษา รวมทั้งการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงวัยกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคเหนือตอนบน มีคุณภาพชีวิตที่ดี อยู่ดี มีสุข เป็นพลังในการขับเคลื่อนประเทศชาติต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. เพื่อศึกษากลยุทธ์การบริหารจัดการของชมรมผู้สูงวัยต้นแบบ กลุ่มชาติพันธุ์ในภาคเหนือตอนบน
2. เพื่อศึกษาการใช้แผนกลยุทธ์การบริหารจัดการของชมรมผู้สูงวัยกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคเหนือตอนบน

ประโยชน์ที่ได้รับ

1. ได้กลยุทธ์การบริหารจัดการของชมรมผู้สูงวัยต้นแบบกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคเหนือตอนบน
2. ได้ผลการใช้แผนกลยุทธ์การบริหารจัดการของชมรมผู้สูงวัยกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคเหนือตอนบน
3. เพื่อนำผลการวิจัยที่ได้รับไปประยุกต์ใช้กับการบริหารจัดการชมรมผู้สูงอายุกลุ่มชาติพันธุ์ทั่วประเทศต่อไป

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านพื้นที่

ดำเนินการศึกษาในชมรมผู้สูงวัยที่บริหารจัดการในระดับดีของสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์โดยเลือกศึกษาแบบเจาะจงในชมรมผู้สูงวัย จำนวน 5 แห่ง ประกอบด้วย 1) บ้านใหม่ลีซอ ตำบลปึงโค้ง อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ 2) บ้านห้วยจะคำน ตำบลปึงโค้ง อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ 3) บ้านแม่สาบน้อย ตำบลโป่งแยง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ 4) บ้านพระบาทห้วยต้ม ตำบลนาทราย อำเภอฝาง จังหวัดลำพูน 5) บ้านละอูบ ตำบลห้วยหอม อำเภอแม่ลาน้อย จังหวัดแม่ฮ่องสอน

2. ขอบข่ายด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ได้แก่ สมาชิกของชมรมผู้สูงวัยกลุ่มชาติพันธุ์ที่บริหารจัดการในระดับดีของสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์โดยเลือกศึกษาแบบเจาะจงในชมรมผู้สูงวัย จำนวน 5 แห่ง ประกอบด้วย 1) ชมรมผู้สูงวัยกลุ่มชาติพันธุ์ลีซอ (ลีซอ) บ้านใหม่ลีซอ ตำบลปึงโค้ง อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ 2) กลุ่มชาติพันธุ์มูเซอ(ลาหู่) บ้านห้วยจะคำน ตำบลปึงโค้ง อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ 3) กลุ่มชาติพันธุ์ม้ง บ้านแม่สาบน้อย ตำบลโป่งแยง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ 4) กลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง บ้านพระบาทห้วยต้ม ตำบลนาทราย อำเภอฝาง จังหวัดลำพูน 5) กลุ่มชาติพันธุ์ลัวะ บ้านละอูบ ตำบลห้วยหอม อำเภอแม่ลาน้อย จังหวัดแม่ฮ่องสอน

กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้สูงวัยที่เป็นสมาชิกผู้สูงวัย 5 ชมรม ๆ ละ 30 คน รวมทั้งสิ้น 150 คน ได้มาโดยการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

3. ขอบเขตด้านเนื้อหา

3.1 กลยุทธ์การบริหารจัดการชมรมผู้สูงวัยต้นแบบกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคเหนือตอนบนประกอบด้วยกลยุทธ์ 4 ด้าน ดังนี้คือ 1) กลยุทธ์ด้านการบริหารจัดการ 2) กลยุทธ์ด้านการจัดกิจกรรม 3) กลยุทธ์ด้านคณะกรรมการและ 4) กลยุทธ์ด้านการมีส่วนร่วมของสมาชิก

3.2 การใช้แผนกลยุทธ์การบริหารจัดการของชมรมผู้สูงวัยกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคเหนือตอนบน

4. ขอบเขตด้านเวลา การวิจัยนี้ดำเนินการในปีงบประมาณ 2563

นิยามศัพท์เฉพาะ

การจัดการเชิงกลยุทธ์ (Strategic Management) หมายถึงกลยุทธ์การบริหารจัดการชมรมผู้สูงวัยให้มีคุณภาพและดำเนินอย่างต่อเนื่องตลอดไปในที่นี้จะศึกษาในขอบเขตเนื้อหา 4 ด้านคือ 1) กลยุทธ์ด้านการบริหารจัดการ 2) กลยุทธ์ด้านการจัดกิจกรรม 3) กลยุทธ์ด้านคณะกรรมการและ 4) กลยุทธ์ด้านการมีส่วนร่วมของสมาชิก

ชมรมผู้สูงวัยกลุ่มชาติพันธุ์ต้นแบบ หมายถึง ชมรมผู้สูงวัยที่บริหารจัดการในระดับดีของสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ที่ผู้วิจัยได้ดำเนินการเลือกศึกษาแบบเจาะจงจากชมรมผู้สูงวัยกลุ่มชาติพันธุ์ จำนวน 5 แห่ง ประกอบด้วย ประกอบด้วย 1) ชมรมผู้สูงวัยกลุ่มชาติพันธุ์ลีซอ (ลีซู) บ้านใหม่ลีซอ ตำบลปิงโค้ง อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ 2) กลุ่มชาติพันธุ์มูเซอ(ลาหู่) บ้านห้วยจะคำน ตำบลปิงโค้ง อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ 3) กลุ่มชาติพันธุ์ม้งบ้านแม่सान้อย ตำบลโป่งแยง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ 4) กลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง บ้านพระบาทห้วยต้ม ตำบลนาทราย อำเภอลี้ จังหวัดลาพูน 5) กลุ่มชาติพันธุ์ลัวะ บ้านละอูบ ตำบลห้วยหอม อำเภอแม่ลาน้อย จังหวัดแม่ฮ่องสอน